

BEDSTE

Alle mennesker kaldte hende Bedste, og aldrig har et navn passet bedre til et menneske, for hun udstråede kun godhed og kærlighed. Jeg har taget hendes fotografi ned fra væggen og stillet det ved siden af min skrivemaskine. Jeg kan ikke blive træt af at se på det, og skønt det nu er næsten 75 år siden, jeg lærte Bedste at kende, ser jeg nu noget, jeg aldrig før har lagt mærke til: Hun er jo køn, ja, mere end det. Hun er meget smuk. Hun ler ikke på fotografiet, for fotografering var skam en sjælden og alvorlig sag før århundredeskiftet, men smilehullerne ses tydeligt. Øjnene lyser klare og gode, men de ser ikke på mig. De ser forbi mig og vort århundrede og langt tilbage i det forrige, for da skete det, der gav disse kønne øjne det vemodige skær.

Blicher siger så sandt og rigtigt: "Den største sorg i verden her er dog at miste den, man har kær". Og Bedste havde mistet mange, mange.

Først mistede hun sin far. Hun var kun få år, da han blev mishandlet til døde. Det var en så forfærdentlig begivenhed, at Bedste aldrig nænnede at fortælle os børn om det. Hun fortalte os bare, at hendes far døde tidligt. 65 år senere erfarede jeg de nærmere omstændigheder ved min oldefars død, men da Bedste helst ville, at de skulle glemmes og tilgives, vil jeg ikke genfortælle dem.

Efter faderens død fik hun en stedfar. Han var fattig. Det var nu ikke så underligt, for det var hele landet. Det var jo i de fattige tider, der fulgt efter statsbankerotten 1831. Men stedfaderen var dog vist blandt de allerfattigste, for børnene sultede. Om aftenen kom de tidligt i seng for at spare på varmen, men sulten nagede, så de ikke kunne falde i søvn. Moderen snød sig nogle gange til at skære en skive rugbrød af og stikke den ned til børnene, så de kunne spise den under dynen, men da stedfaderen opdagede det, forbød han det strengt, og han skar derefter mærker i brødet, så han let kunne se, om sligt frådseri gentog sig.

Da Bedste var 8 år, kom hun ud at tjene. Hun blev så gåsepige på den nærliggende Herregård "Vester Kejlstrup". Den blev hendes hjem i de næste 12 år, mens hun langsomt steg i graderne: gåsepige, lillepige, køkkenpige, stuepige og kokkepige. Det var den højeste stilling, en pige kunne opnå på gården, for der var ingen husjomfru. Madam Hastrup ledede selv husholdningen.

På herregården var der mad nok. Der var også arbejde nok, for på gården fremstiledes jo næsten alt, hvad der var brug for i det daglige liv. Det var derfor en særdeles god læreplads for en ung, lærvillig pige. Foruden madlavning og rengøring lærte Bedste at brygge, bage, slagte, vaske, spinde, væve, støbe lys, behandle hør, passe syge og meget mere. Hun havde naturligvis lært at strikke og karte, da hun var en ganske lille pige.

Alle disse færdigheder fik hun senere hen i livet særdeles god brug for, men foreløbig var det jo da hendes herskab, der fik gavn af hendes arbejde, og det var Bedstes største glæde, når hun kunne mærke, at hun rigtig gjorde gavn. Når der var meget travlt, sang hun. Ja, naturligvis ikke, når madammen var til stede, for det ville jo være upassende, men flere gange greb hun sig forskrækket i at nynne, skønt madammen var lige i nærheden. Hun holdt naturligvis straks op og skottede til madammen for at se, om hun var blevet vred over denne upassende respektløshed. Det blev hun heldigvis meget sjældent, og et par gange mente Bedste endog, at hun så, at madammen smålo, og så blev Bedste naturligvis dobbelt glad. Ja, Bedste nød arbejdet, men hun nød også den knap tilmålte fritid, og i den var der gerne liv og lystighed, som der altid er, hvor mange unge er samlet.

Herskabet indbød kun folkene til fest en gang, om året. Det var til høstgildet. Men egnens større bøndergårde holdt hver især "Liegståw" en gang om året, og så var der jo markederne, fastelavnsfester, "Woldbårblus", pinsefesten og enkelte private gilder. Jo, der var meget at glæde sig til.

Naturligvis kunne pigerne ikke altid få fri og komme med. Der var jo ikke noget, der hed fast arbejdstid og fast fritid. Herskabet betalte jo for ens arbejdskraft og kunne derfor forlange arbejde, når som helst de havde brug for det. Når herskabet havde gæster, kunne pigerne naturligvis ikke få fri, og de måtte selvfølgelig aldrig forlade gården uden tilladelse. Men både herremanden og madammen var rimelige, så når folkene var tro og flittige og viste den fornødne respekt, var det rart at være der. Bedste beundrede herskabet, og Vester Kejlstrup og dens liv blev hendes "ungdoms lyse slot" hvortil hun som gammel kone ofte fandt vejen mindets smukke og muntre verden sammen med sine lyttende børnebørn. Bedste var som soluret.

Fra sin ungdom huskede hun kun de lyse timer. At madammen undertiden var uretfærdig, talte Bedste kun nødtigt om og altid med et undskyldende: "For hun vidste jo ikke ...", men at madammen ofte havde nedladt sig til at rose Bedste, fortalte hun med glæde, ikke for at prale af sin egen dygtighed, men kun for at bevise madammens venlighed.

Om sine medtjenere fortalte Bedste mange muntre træk, men jeg husker kun et tilfælde, hvor hun godtede sig over, at en medtjener var uheldig. Det var en sommeraften. En flok karle og piger stod i livlig samtale ved stuehusets gavl, og karlene skulle naturligvis vise deres dygtighed på forskellige måder. En karl, der antagelig ikke har haft mulighed for at gøre sig bemærket på anden måde, gik da hen til hushjørnet, sparkede ud med det ene ben og salutede på en meget uhøvisk måde. Slig formastelig gerning fortjener straf, og det fik han, for i samme øjeblik kom en af frøkenene om hjørnet og belønnede gerningsmanden med det velvalgte ord: "Svin!" Synderen blev naturligvis blodrød og ulykkelig, men fik da fremstammet: "Hov, A. vest æt å et". Denne undskyldning gjorde nu ikke sagen bedre. Jeg ved ikke om frøkenen glemte affæren, men jeg ved, at hans medtjenere huskede den særdeles godt. Når karlen senere hen prøvede at vise sin storhed på andre og pænere måder, bemærkede en rival gerne: "Pas nu po, hva du gjør, for do ved jo æt å et". Så skyllede latteren atter ned over den uheldige. Han havde en gang for alle slået sig selv ud, og han skiftede klogelig plads næste skiftedag.

Nej, så var kuskens helt anderledes. Han hed Mikael Hasle Heigaard, men blev kaldt Mikkell og senere hen altid Mikkell Heigaard. Han var i enhver henseende en ordentlig karl, og han var den pæneste af alle gårdens karle. Han var lille, men velskabt og så rank som et lys. Desuden var han klog, pålidelig og et udpræget ordensmenneske. Det var sikkert derfor, at herskabet havde valgt ham til det ansvarsfulde og præsentable hverv. At han tillige var ædruelig, fåmælt og aldrig løb med sladder, gjorde ham jo også velegnet til kuskegerningen. Han var lærersøn, men også hans far var død meget tidligt på en ulykkelig måde, og kuskens eneste arv efter faderen var en udpræget melankoli, der senere hen i livet fik hans kone til at frygte for, at han skulle tage sit eget liv. Så galt gik heldigvis ikke. Den tidligere kusk var næsten 80 år, da han døde af koldbrand.

Modsætninger tiltrækker jo hinanden, og det var vel grunden til, at den glade kokkepige og den alvorlige kusk fandt hinanden og besluttede, at de ville dele livet med hinanden.

Stort mere havde de heller ikke at dele, da de blev gift og fik et lille udflyttersted i "Balle Huse" en lille mil nordvest for den nystartede by, Silkeborg. Til ejendommen hørte 12 tønder land, hvoraf en stor del var moser og lyngbakker. Deraf skulle de så friste livet og endda yde en aftægt. Det gik, men kun ved den yderste sparsommelighed. De var begge meget flittige og meget nøjsomme, men da børnene begyndte at komme kneb det. De fik i alt 10 børn, så der blev mange munde at mætte, men de skulle mættes, og de blev mættet. De kom aldrig til at græde af sult, som Bedste havde gjort, men der blev naturligvis aldrig til nogen som helst form for vellevned. Det ville også være mine bedsteforældres natur meget imod, men børnene kom aldrig til at gå sultne i seng. De fik alle de kartofler og alt det rugbrød, de kunne spise, og de fik endda gerne lidt på brødet, smør eller en lille stump pølse eller et tyndt stykke ost. De fik naturligvis aldrig både smør og pålæg på samme stykke brød. Det ville jo være at frådse. Franskrød - eller rettere sagt - sigtebrød vankede kun til jul, kager aldrig, men det skete, at børnene en sjældent gang fik en tvebak. Det var for dem en himmerigsmund, der værdsattes langt højere, end vor tids

børn i dag værdsætter en konditorkage.

Min mor har fortalt, at en venlig kone en dag gav hende en skive sigtebrød med både smør og pølse på som belønning for et ærinde, hun havde gået for den venlige kone. Mor blev da både glad og ængstelig. Hun ville meget gerne have sigtebrødet, men hun kunne absolut ikke spise det med to lag pålæg på. Det kvalmede for hende ved tanken om sådan frådseri. Det var næsten, som når børn nu synger om "røget ål med chokoladeovertræk". Heldigvis forlangte konen ikke, at Mor skulde spise lækkerbiskenen på stedet. Mor fik lov til at tage den med sig hjem. Der tog Mor forsigtigt pølsen af brøde og skrabede halvdelen af smørret af, og så nød hun med stort velbehag sigtebrødet, og bagefter havde hun jo dejligt pålæg til -flere stykker rugbrød. Sådan modtoges "højt" smørrebrød for 100 år siden.

Børneflokken blev snart så stor, at det lille husmandssted ikke engang kunne give skrabet smørrebrød til de mange munde. Bedstefar måtte derfor se sig om efter andet arbejde, men det var ikke let at finde. Der var kun få større bøndergårde, og udover høsttiden var det meget sjældent, at de manglede arbejdskraft. Desuden var daglønnen meget lille, højst to mark (ca. 67 øre) om dagen. Det var derfor et stort held, at Bedstefar fik arbejde på den nyoprettede papirfabrik i Silkeborg. Det var fast arbejde, og lønnen var større end hos bønderne. Der var ganske vist en lille mil at gå der til, og vejen var meget sandet. Den kaldtes simpelthen Sandvejen. Den sled mere på kræfterne end på træskoene, og Bedstefar sørgede naturligvis for, at hans træsko altid var særdeles velbeslået.

Arbejdstiden var lang. Det var godt, at Bedstefar ofte havde natarbejde på fabrikken, for så fik han nogle dagtimer til arbejdet derhjemme ved ejendommen. Når han havde dagarbejde, nåede han, den første del af året ikke hjem, før det var mørkt. Så måtte han have en lygte med ud i loen, når han om aftenen aftærskede sit korn med plejl. Det var slemt, for den "Stjenolli" (Petroleum) var da skammelig dyr. Bedstefar måtte også snyde sig til at udføre en del landbrugsarbejde om søndagen, men det var ilde set, og han havde en dårlig samvittighed ved det, for man skulle jo komme hviledagen i hu. Kun i den travleste høsttid kunne det tolereres, at man udførte udearbejde om søndagen. Indearbejde var ikke nær så syndigt, for hvad folk ikke så, det havde de jo ikke ondt af, og desuden var det så heldigt, at præsten boede i Gødvad, ca. en mil fra Balle Huse.

Alligevel var det jo Bedste, der måtte udføre det meste af landbrugsarbejdet, men hun havde jo da også tid til det, for hun havde jo kun børnene, husholdningen og kreaturerne at passe. Som regel da. For når der var noget ekstra på færde hos naboerne: slagtning, bagning, ølbrygning, for ikke at tale om barnefødsel, dødsfald eller sygdom hos mennesker eller dyr, sendte man altid bud efter Bedste, og hun kom altid og ofte før, der var sendt bud efter hende. Hørte hun, at en af naboerne var i forlegenhed, var hun straks rede til at hjælpe. Det ville da være synd andet. Bedste fik naturligvis aldrig betaling for sin hjælp. Det manglede da bare, at man ikke skulle kunne give sine naboer en håndsrekning, når de trængte til det, uden at man skulle have betaling for det, og da især når det nu var sådan nogle rare mennesker. Og det slog aldrig fejl. Det var altid sådan nogle rare naboer, Bedste havde, og de trykkene altid hendes hånd så hjertelig bagefter og sagde: "No ska do enda ha så møy manne tak få di gue hjælp".

Og var naboerne glade for hjælpen, så var Bedste endnu gladere, fordi hun kunne hjælpe dem. Jeg tror, at den glæde hjalp hende til at bevare de glade smilehuller i kinderne, da de rigtig tunge tider kom.

Og de kom. "Sorrige og glæde de vandre til hobe". Glæderne og sorgerne kom med børnene, og der kom mange, for der kom jo ti børn. Det var dyrt at have så mange børn, men det måtte man da ikke tænke på. Børn er jo Guds bedste gaver, og når han betror os så mange, så vil han sikker også sørge for, at vi kan skaffe mad nok til dem.

Og hvor var Bedstes børn dog søde og gode. Bedste var så lykkelig for sine børn, at hun undertiden blev bange. Det var jo helt utroligt, om så stor en lykke kunne vedvare, for hun vidste jo da, at hun slet ikke havde fortjent den. Hun var jo ikke nær så god, som hun burde være. Men det var de små børn. Bedste glemte aldrig, at lille Marie engang sagde: "Mue, når A blywe stue, å do blywe bette, så ka do trow, at A. nok ska væ gue ve dæ". Sådanne børn er for gode til denne verden, og derfor frygtede Bedste ofte for, at hun ikke fik lov til at beholde dem. Og hun havde god grund til at frygte, for ganske vist var de to ældste af flokken, Peter og Louise, sunde og raske, men de to næste, Karoline og Frands, var begge små og

svage. Frants måtte ofte holde sengen i lang tid, og ingen af naboerne troede, at han nogensinde ville nå at blive voksen.

Nej, da var den næste, Rasmus, en anderledes karl. Han var en rask dreng og tilsyneladende kæernesund. Derfor regnede han det heller ikke for nævneværdigt, at han en kold vinterdag fik våde fødder, da han lidt for tidligt prøvede isen på "Høledi" (mosen lidt syd for huset). En rask dreng skifter ikke strømper for så lidt. Bedste opdagede det derfor ikke før ved sengetid, og da var det for sent. Rasmus hostede slemt om natten og måtte næste dag blive i sengen. Bedste gav ham både salep og kamillete, men lige meget hjalp det. "Forkølelsen" blev værre og den niende nat døde Rasmus.

Det var en meget stor sorg for mine Bedsteforældre. Naboerne trøstede og hjalp dem, så godt de kunne. Størst trøst bragte vist naboen, Jens Karl. (Jens Karl Mortensen, farfar til den kendte hjemstavnsforsker lærer Rasmus Mortensen, Lindeballe). Jens Karl kunne digte, og han digtede et gravvers over Rasmus. Dette vers var så kønt og rørende, at præsten ikke kunne have lavet det bedre, og degnen da slet ikke, men det kunne jo alligevel ikke give dem Rasmus igen. Det kunne kun Vorherre, og han gjorde det på sin egen måde.

Et halvt år efter, at Rasmus var død, fik Bedste en dreng. Han var ikke så kraftig som Rasmus havde været, men han fik alligevel hans navn. Det var måske forkert, for de døde skal vi jo lade hvile i fred. Lille Rasmus fik da også kun lov til at være i store Rasmus sted nogle måneder. Så døde han og blev jordet på Balle kirkegård ved siden af sin bror.

Mine bedsteforældre fik endnu en dreng, men ham turde de ikke kalde Rasmus. Han kom derfor til at hedde Niels. Navnet hjalp ham dog ikke. Han døde også, inden han var et år gammel.

Det var svære år for mine bedsteforældre, og der var undertiden ved at blive for svært for min tungsindige bedstefar. Det var kun Bedstes uendelige godhed og kærlighed der hindrede ham i at gøre en ulykke på sig selv. Her kom i sandhed visens ord til at passe: "Hun bragte ham trøst, men selv græd hun i løn".

Børnene hjalp hende godt. De havde meget stor respekt for Bedstefar, men endnu større kærlighed til ham og allerstørst til Bedste. Derfor blev de også hendes hjælpere i nøden. Når Bedstes egne trøsteord ikke forslog, kaldte hun lille Marie ud i køkkenet og hviskede til hende: "Ka do væ rejti gue ve di fåe, få han æ så kyw å et". Så listede lille Marie ind til Bedstefar og kravlede op på hans knæ, klappede hans kind og hviskede: "Fåe, do må æt væ kyw å et, få så græje A". Det hjalp gerne.

Nikoline var dog den af børnene, der bedst kunne bringe lidt sol på Bedstefars mørke vej. Han holdt meget af alle sine børn, men dog mest af Nikoline. Hun var så stor en pige, at hun snart skulle i skole, og derfor var hun jo alt for stor til at kravle op på skødet af Bedstefar, men Nikoline så, at Bedstefar fik tunge øjne, gik hun stille hen og tog hans hånd. Som regel behøvedes der ikke mere, men når natten er meget mørk, bliver der ikke dag med det samme, fordi det første lille genskær af solen viser sig i øst. Det skete, at Nikoline blev mødt med et mut: "Hva vil do ?". Så dristede Nikoline sig undertiden til at svare: "A vild så gjen ha lov te å væ gue ve dæ ... Må A æt nok ?". Så lysnede det, og Bedste foldede sine hænder ude i køkkenet og hviskede: " Ah, Gud ske lov", og det var ingen tom talemåde.

De tre børnedødsfald havde været tunge at bære, men mine bedsteforældre havde da endnu meget at være taknemmelige for.

De havde syv gode børn, to drenge og fem piger. De tre yngste, Nikoline, lille Marie og lille Karen var heldigvis sunde og raske, og det var de to ældste jo også. Karoline og Frands var endnu sarte, men de blev sundere og raskere med årene, så det lod til, at sorgenes tid nu var forbi, og Bedstefars tungsind lettede kendeligt.

Da blev en af naboernes børn smittet med strubehoste (difteri). Der blev naturligvis straks sendt bud efter Bedste. Doktoren havde småkårsfolk jo ikke råd til at lade hente, og han ville vel heller ikke have ulejlighet sig den lange vej for et lille barns skyld. Men Bedste kom gerne, og hun hjalp efter bedste evne med råd og dåd, og hun havde den store glæde, at barnet kom levende over det.

Men det blev også den sidste glæde, Bedste fik i lang, lang tid, for nogle dage efter viste det

sig, at hendes egne børn var blevet smittet. De fire store kom dog ret let over sygdommen, men den var hård ved de tre mindste, især mod Nikoline og lille Karen. De havde begge en underlig hæs, gøende hoste. Lille Karen kunne ikke tale endnu, men hun så på sine forældre med underlig rådvilde, bange øjne og rakte sine små hænder bedende op imod dem. Hun havde øjensynligt svært ved at trække vejret. Bedste tog hende op, vendte og drejede hende, til hun fik luft og kunne hvile ud i søstersengen, til det næste anfald kom. Bedstes kærlige pleje lindrede lille Karens smerter, men hun var for hårdt angrebet til, at hendes liv kunne reddes under de givne forhold, og hun døde en nat i Bedstes kærlige arme.

Det var meget svært for Bedstefar at gå på arbejde næste morgen, men pligten kaldte, og dens stemme overhørte han så at sige aldrig. Det gjaldt jo brødet til kone og børn, og nu kom der jo også nogle ekstra udgifter til, når lille Karen skulle begraves. Han måtte af sted, skønt både Nikoline og lille Marie så så mindeligt efter ham, da han gik ud af døren. Bare de dog fik lov til at beholde de to.

Ja, det håbede Bedste også inderligt, men det så ikke godt ud. Lille Marie havde det nogenlunde, men hendes tilstand var tydeligt forværret i det sidste døgn, og Nikoline var meget syg. Hun pegede på sit hjerte og sagde: "De gjør så undt hie ... å ..", men så fik hun igen et hosteanfald og kunne ikke sige mere, men pegede på struben. Nikoline havde meget svært ved at få vejret. Bedste plejede hende, så godt hun kunne, og veg ikke fra hendes leje, men anfaldene blev værre og værre. En på eftermiddagen fik Nikoline et meget langvarigt anfald, og da anfaldet tilsyneladende var ovre, så hun op på Bedste med underlige bange, bedende øjne. Bedste glemte aldrig det blik, for det blev det sidste, Nikoline gav hende. Hun fægtede et par gange med armene i luften, og så sank hun sammen og var død.

Bedste var næsten lammet af sorg. Hun sad ubevægelig i lang tid ved Nikolines side og kunne hverken tænke eller græde. Da fik lille Marie et hosteanfald, og det hjalp Bedste. Hun tog sin lille pige op og holdt hende, så hun fik luft. Så lagde hun hende atter ned, tørrede hendes svedige ansigt, glattede hendes puder og klappede hendes kinder. Lille Marie hviskende et svagt "Tak" og sov snart en tilsyneladende sund søvn. Da først fik Bedste tid og lov til at græde, men ikke ret længe, for hun måtte jo tænke på Bedstefar. Han var jo på arbejde, men hvordan ville det gå, når han kom hjem. Kunne han tage den nye store sorg? Nu kunne Nikoline jo aldrig mere tage ham i hånden, og lille Marie lå syg og hjælpeløs og kunne ikke kravle op på hans knæ.

Det var næsten uudholdelige timer, Bedste havde, inden Bedstefar kom hjem, men så gik det bedre, end Bedste havde turdet vente, for lille Marie reddede også ham. Bedste fortalte ham så lempeligt som muligt, hvad der var sket, men Bedstefar kunne og ville ikke tro det. Han løb hen til Nikolines leje, og nu var det ham, der tog hendes hånd, men den var kold, og så gik den frygtelige sandhed først op for ham. Han vaklede et øjeblik. Så greb han sin hue og sagde: "No goer A", men inden han kom ud, kaldte lille Marie: "Fåe ..", mere fik hun ikke sagt, for så fik hun et slemt hosteanfald. Men det var nok. Bedstefar satte sig ved lille Maries side og greb hendes hånd: "Mi bette pieg. Dæ hæ vi da ... inå". Bedste greb den spinkle tråd: "Ja, hend hæ vi inå ... læ vos no hjælpes ad, så godt vi ka, å gjør ålt, hva vi ka få å behold hend ... å di anne". "Ja, læ vos de ... så blyve A".

Bedstefar gjorde intet halvt. Han blev, skaffede kiste, aftalte begravelsesdagen med præst, degn og graver, og han bad Jens Karl lave et gravvers over Nikoline. Det er opbevaret endnu, for Bedste gentog det ofte for os børn:

*Du som en Blomst udi Rosenslund
opvokste her en stakket Stund
til Faders, Moders og Søskends Glæde
mens du iblandt dem var her til Stede.
GUDS Vilie var, at du skuld af Sted
Vor lille søster fik dig med..*

Lille Marie blev dårligere, og derfor kunne Bedste ikke være med til at følge sine to kære piger hen. Hun turde ikke forlade lille Marie. Al Bedstes omhu og kærlighed hjalp dog ikke. Lille Marie døde i Bedstes arme, mens hendes søstre blev begravet. Da Bedstefar kom hjem og erfarede det, kunne han ikke mere: "Fowal, no goe A også", og så gik han, og nu kunne lille Marie ikke kalde ham tilbage mere. Hun vidste, at det kun ville fremskynde det forfærdelige,

hvis hun løb efter ham, og hun var helt alene med den døde pige. De fire store børn var ikke kommen hjem fra begravelsen endnu. De skulle jo gå, mens Bedstefar havde fået lov til at køre med en af gårdmændene. Det kunne være noget inden børnene nåede hjem, og så var det måske for sent. Bedste havde mange tunge stunder, men dette var den tungeste. Der var ingen menneskelig hjælp at finde, men Bedste foldede sine magre hænder og sendte en brændende bøn op til ham, der magter alt, og endnu inden Bedste havde endt sin bøn, var hjælpen der. Karoline kom forpustet ind. Hun havde løbet hele vejen hjem fra kirken for så snart som muligt at komme hjem til sin syge lille søster. Nu havde lille Marie ikke brug for hende mere, men det havde Bedste: "Skønd dæ ætte fåe. Do ska lisse stel ta hans hæn, å do må æt slep, å do må æt kom hjem, uden do hå ham mej". "De tør A æt". "Hves do æt gjør et, så komme di fåe ålle hjem mie". Så turde Karoline, og godt en time efter kom hun og Bedstefar hjem igen. Bedste turde intet sige, men hun gik ud i køkkenet og foldede sine hænder og hviskede et inderligt: "Gud ske lov".

Så satte hun sig på køkkenstolen og græd over sine døde børn, men hun rejste sig snart og skammede sig, for hun burde jo være så usigelig taknemmelig over, at de fire store nu var helt raske, så dem fik de sikkert lov til at beholde. Ja, og hun fik også nok lov til at beholde sin gode mand. Hun kunne sagtens, for hun havde så mange glæder og mødte så megen godhed, men han havde det så svært, så svært. Kunne hun dog bare lette hans sorg. Det gjorde hun vist bedst, ved ikke at vise sin egen. Det skulle jo egentlig være let nok, for Bedste vidste jo, at de kære små i Guds rige fik det meget bedre, end de kunne gøre det for dem her, så egentlig var det jo forkert at sørge, men hun kunne alligevel ikke lade være. Hun var jo så egenkærlig, at hun gerne ville have beholdt børnene hernede. Det gjorde hun på en måde også for hun havde dem i tankerne hver eneste dag, til hun selv døde som en meget gammel kone 50 år senere. Der var så meget kønt og godt at fortælle om dem, men Bedste kunne alligevel ikke lade være med at græde, når hun fortalte om deres død, og så græd vi også.

Jo, jeg forstår så godt nu, hvorfor der er et underligt, vemodigt udtryk i Bedstes kønne øjne. Jeg undres i grunden mere over, at hun beholdt sine smilehuller. Det skyldes måske, at jeg aldrig selv har haft smilehuller. Men jeg har haft noget endnu bedre, for jeg har haft Bedste, og jeg har haft hende så længe at jeg tror, jeg forstår hende. Det var nu også let at lære hende at kende, for hun var så ærlig og ligetil, og det troede hun også, andre var. Et eksempel kan måske bedst vise det: I vor avis stort engang følgende vittighed: "Et barn kom ind i en slagter forretning og sagde: Jeg vil gerne have for ti øre affald til vor hund, men jeg skule sige, at det ikke måtte være samme slags som i går, for Far blev helt syg af det". Jeg morede mig over vittigheden og læste den derfor for Bedste, men hun lo ikke. Hun sagde, at jeg måtte have læst fejl, for når affaldet var købt til hunden, så måtte det jo være hunden, der var blevet syg af det og ikke faderen. Da jeg viste Bedste, at der i avisen virkelig stod: "Far blev helt syg af det", sagde Bedste, at så måtte der være en trykfejl.

Tro nu ikke at Bedste var dum. Det var hun absolut ikke, men da hun altid selv talte sandhed, troede hun også, at alle andre mennesker også gjorde det, og hun blev meget sjældent skuffet. Det nænnede folk simpelthen ikke. Bedste mødte næsten aldrig andet end godhed og ærlighed. Det var vel derfor, hun beholdt sine smilehuller.

Og hun beholdt da også sine fire ældste børn. Ja, det vil sige, de fire ældste overlevede hende, men da de blev voksne, fløj de fra reden, og de fløj temmelig langt. Frands rejste til Fyn, hvor han blev mejerist og senere mejeribestyrer. Louise tog plads i København og blev senere husjomfru der, og da hun en del år senere blev gift, blev hun en meget skattet kokekone. Peter blev udlært i købmandsfaget og Karoline som mejerske, men senere rejste de begge til Amerika. Alle fire børn var gode og dygtige, og skrev ofte hjem, men reden derhjemme var blevet så underlig tom. Mine bedsteforældre manglede et barn at være god imod, og derfor tog de et plejebarn. Barnet hed Nicoline, og det var nok hovedgrunden til, at de netop valgte hende. Da Nikoline blev voksen, rejste også hun til Amerika.

Bedste og hendes egne børn er døde for længe siden, men Nikoline lever endnu dervore i Amerika. Hun er en meget gammel kone, og hun har været i Amerika i næsten 70 År, men skønt hun nu er næsten blind, skriver hun stadig breve på fejlfrit dansk til Bedstes datterdatter derhjemme, og Nicoline glemmer aldrig i brevene at udtrykke sin taknemlighed over det gode hjem, hun havde hos mine bedsteforældre. Virkningen af gode gerninger rækker ofte langt i tiden og rummet.

Min mor var den ene af de to af Bedstes børn, der rejste til Amerika. Derovre lærte hun min far at kende og blev gift med ham. Skønt Far havde en særdeles god stilling i Amerikas rejste de hjem og overtog det lille husmandssted, da mine bedsteforældre skrev, at de nu var blevet så gamle, at de gerne ville på aftægt.

①

②

③

④

⑤

⑥

- 1 Jens Chaspersen, svigerfar til Caroline
- 2 Marie Christensen (Bedste)
- 3 Caroline Amalie Margrethe Heigaard (Gift Randløv Jensen)
- 4 Anna Randløv
- 5 Nicoline Louise Maren Randløv Jensen
- 6 Jens Peter Michael Randløv Jensen, forfatter til BEDSTE

Derhjemme blev det smat både med plads og indtægter, men vi børn mærkede det aldrig, for der var andre rigdomme. Far var en meget ivrig og grundig læser, og hans eksempel fulgte vi. Det havde vi meget glæde af, men endnu mere glæde havde vi af det daglige samvær med Bedste. Ja, Bedstefar var det da også, men han var så tavs og indesluttet, at jeg aldrig rigtig lærte ham at kende, skønt vi boede i det samme lille hus. Bedstefar døde, da jeg var 7 år, og så flyttede Bedste rigtig sammen med os. Jeg tvivler ikke om, at det var en stor sorg for Bedste, at Bedstefar døde, for de to mennesker holdt så meget af hinanden. Men det var samtidigt en stor lettelse. Bedste havde jo i så mange år frygtet for, at Bedstefars tungsind skulle tage magten fra ham så han skulle begå selvmord, og det ville jo være en frygtelig stor synd. Den angst blev hun nu befriet for, og deri så hun som i så meget andet et bevis for Guds store godhed. Nu tvivlede hun ikke om, at Gud havde taget godt imod hendes kære ægtefælle, og at han nu var sammen med lille Marie og de andre kære børn i Guds rige, og der ville hun også nok få lov til at komme engang, selv om hun slet ikke fortalte det, for Gud var jo så god.

Så smuk og fast en tro lærte Bedste os. Hun prædikede ikke for os, men hele Bedstes liv var den smukkeste prædiken om kærlighed til Gud og næsten. Bedste skændte heller aldrig på os. Som regel var der heller ingen grund til det, for vi børn holdt så meget af Bedste, at det sjældent faldt os ind at være uartige i hendes nærhed. Skete det alligevel, så Bedste

forundret, bedrøvet på synderen og sagde: "A trowet endda, at do va gue". Så forstod vi, at vi havde Skuffet Bedstes tillid. Det var det værste, vi vidste. Det var slet ikke til at holde ud at tænke på, og vi græd hjerteskræende og lovede: "A ska aldrig gjø de mie". Så fik Bedste travlt med at trøste og forsikre, at hun godt vidste, at vi var gode børn, men at vi bare ikke havde "tænkt over det". Så var vi glade igen, og snart efter lo vi, for Bedste legede med os eller dansede med os, skønt hun var 70 år. ældre, end vi var.

Bedste var aldrig ledig. Sad hun ned engang imellem, spandt hun eller strikkede eller kartede, og samtidigt fortalte hun for os eller sang for os. Hun havde en køn sangstemme og kunne mange salmer, sange og viser udenad. Dengang lærte jeg mange af hendes sange, men nu har jeg desværre glemt dem. En af Bedstes kærligste sange var om den tapre dragon Niels Kjeldsen, der i 1864 alene kæmpede mod en flok tyske dragoner og forsvarede sig så heldemodigt, at han blev hele Jyllands helt. I mindeåret 1864 blev Niels Kjeldsens død meget omtalt, men visen om ham kom desværre ikke frem. Den havde følgende omkvæd:

*"Skønt mod seks han kæmped, ej hans mod det dæmped,
Lige kæk han dog imod dem alle gik"*

Jeg håber jeg engang får resten af visen.

Skønt der unægtelig er stor forskel på den tapre kriger og den lille, fromme husmandskone, vil visen hos mig altid fremkalde mindet om Bedste, ikke alene, fordi det var hende, der sang visen, men fordi de begge var så uselviske.

Bedste var født i 1826, og hun døde en vintereftermiddag i 1911. Hun fik en blid død. Den kom ikke uventet. Vi fik alle sagt farvel til hende, og Bedste trykkede vore hænder og gav os hver især et kærligt blik, og så sov hun hen, "som sol i høst går ned". Det eneste der var uharmonisk ved hendes død, var at vor bund den dag hylede næsten ustandseligt. Det gjorde den ellers aldrig, men hunde er jo så følsomme. Den må have mærket vor store sorg, og så har den villet give sin medfølelse til kende.

Ja, så hænger jeg dit billede op på min væg igen, lille kære Bedste. Det skal gå i arv til mine børnebørn sammen med disse linier, og jeg håber, at de vil se længe og grundigt på det, for det fortæller den smukkeste historie om kærlighed, jeg kender.

*"Nøddebo", Svenstrup Als, den 10. maj 1968
P Ramløv Jensen*

Marie Christensen (Christendatter) mor til Peter Anton Heigaard er den person som ligger til grund for fortællingen BEDSTE.

Marie er født i Eugersvang i 1826 og boende omkring og i Balle sogn hele sit liv indtil hun i en alder af 85 år døde og blev begravet på Heigaard's familiegravsted på Balle kirkegaard.

Fortællingen BEDSTE er skrevet af Maries barnebarn Jens Peter Michael Ramløv Jensen, der som højskolelærer har benyttet "BEDSTE" som et foredrag.

"BEDSTE" er ikke fuldt historisk korrekt, men giver et fint billede af en fattig families kår i midt Jylland i midten af 1800 tallet. Denne kopi af Bedste er tilføjet få billeder, men ellers uændret i tekst i forhold til originaludgaven.

Ole Hejgaard Sørensen, januar 2006